

„Vámpír – rossz madár – gwisin”

Hiedelemlények a mongol és koreai mitológiában
és a popkultúrában

BIRTALAN ÁGNES

ELTE MONGOL ÉS BELSŐ-ÁZSIAI TANSZÉK

Néhány forrás és feldolgozás

- Hangalov, Matvej Nikolaevič: *Sobranie sočinenij*. I–III. Ulan-Ude, Izdatel'stvo OAO „Respublikanskaja Tiografija 2004.
- Manžigeev, I. A.: *Burjatskie šamanističeskie i došamanaističeskie terminy*. Moskva, Nauka 1978.
- Swancutt, Katherine: The Undead Genealogy: Omnipresence, Spirit Perspectives, and a Case Mongolian Vampirism. In: *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 14./4. (2008) pp. 843–864.
- Birtalan, Ágnes: Die Mythologie der mongolischen Volksreligion. In: Schmalzriedt, Egidius – Haussig, Hans Wilhelm (ed.): *Wörterbuch der Mythologie* 34. Stuttgart, Klett-Cotta Verlag 2001. pp. 879–1097 pp. 1007–1008.
- Pócs Éva: *A víz*. http://old.mta.hu/fileadmin/I_osztaly/eloadastar/A_viz_PocsE.pdf (2021. 05. 6.)
- Pócs Éva: Szócikkek egy mágiaenciklopédiához. In: *Ethnographia* 115 (2004), 1–46.

Mongol „demonológia”

- Birtalan, Ágnes: Systematization of the Concept of Demonic and Evil in Mongolian Folk Religion. In: Klaniczay, Gábor – Pócs, Éva in coll. with Csonka-Takács, Eszter (ed.): *Christian Demonology and Popular Mythology. (Demons, Spirits, Witches II.)* Budapest – New York, Central European University Press 2006. pp. 250–264. (Internet: https://www.academia.edu/6192634/Systematization_of_the_Concept_of_Demonic_and_Evil_in_Mongolian_Folk_Religion)
- Birtalan, Ágnes: Ada: A Harmful Female Spirit in the Mongolian Mythology and Folk Belief. In: Veit, Veronika (ed.): *The Role of Women in the Altaic World. Permanent International Altaistic Conference 44th Meeting, Walberberg, 26–31 August 2001.* (Asiatische Forschungen 152.) Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2007. pp. 19–33.

A képek forrása (2017.05.08)

19th century Buryat costume. <http://slavicstudieslibrarian.blogspot.hu/2008/02/traditional-buryat-costumes-before-and.html>

Aracheaological found. By Bin im Garten - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=21984040>

Buryat costume. <https://hu.pinterest.com/dstauffer3/the-mongolian-people/>

Buryat costume (contemporary). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Buryat_costumes_01.JPG

Dalgyl gwisin. <https://www.soompi.com/article/1236201wpp/6-horror-stories-korean-traditional-folklore-will-give-chills> (2021.12.14)

Gwishin. <https://monstersfilmandlit.wordpress.com/2013/11/30/the-vengeful-maiden/>

Jayuro gwisin. https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.tiktok.com%2Fdiscover%2Fjayuro-gwisin&psig=AOvVaw3J7Zh0ZsQua68pEnUzxYAO&ust=1639583911391000&source=images&cd=vfe&ved=0CAsQjRxqFwoTCLjz8Z3U4_QCFQAAAAAdAAAAABAI (2021.12.14)

Jiang shi <http://www.ancient-origins.net/myths-legends/living-dead-chinese-hopping-vampires-006050>

Map. <https://tigersontearoad.wordpress.com/buryats/>

Muu shubuun (ballet), <http://www.yamoskva.com/node/57341>

Ranft's thesisies on Vampire. By Michael Ranft (1700–1774) - scan from original book, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3086830>

Strzyga. <https://i.pinimg.com/originals/fc/e2/1b/fce21bfebf2e5935ec24c1c50bad67a7.jpg>

Volkodlak. <https://tajn.ru/volkodlak>

Rossz madár

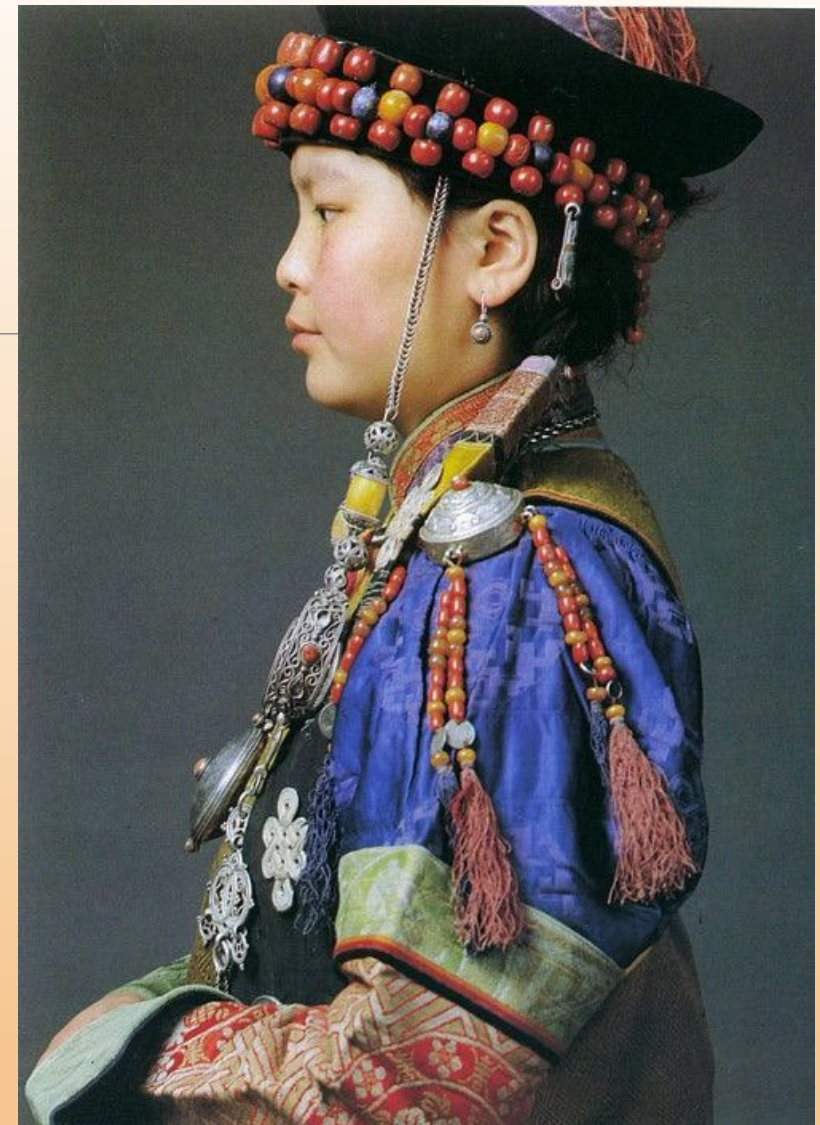

рис. Муу Шубуун
shamanism.ru

Háttér

- A burját és más mongol (szibériai) hiedelemvilág öröksége
- Szellemlények pantheonja (ambivalencia)
- Kifejezetten ártó lények: *ada*, *muu shubuun* (női princípium)
- Idegen hatások?

A burjátok (kb. 500 ezer)

Párhuzam (?): Vámpír (európai képzetek)

- Terminológia: gazdag szókincs: vámpír (és változatai), nora (és változatai), vukodlak (és változatai); átvételek
- Morfológia: antro- és zoomorf, illetve kevert lények
- Szerep: eredetileg ambivalens (?), rontás, károkozás
- Források: hiedelemmondák, legendák, mítoszok, egyéb narratívák

Párhuzam (?): Vámpír (európai képzetek) 2.

- Kettős lények, élet és halál határán
- Natúra és kultúra határán
- A saját közösségre veszélyes elsősorban
- Morfológia: metamorf lény
- Eredet: 1) születésétől, 2) megéledő holttest
- VámpírelLENES rítusok
- Más hiedelemlények vámpírizálása

88. D. 57.

M. Michael Ranfts
Diaconi zu Debra,

TRACTAT

von dem

Kauen und Schmacken
der Todten

in Gräbern,

Worin die wahre Beschaffenheit
derer Hungarischen

VAMPIRS

und

Blut-Sauger

gezeigt,

Auch alle von dieser Materie bisher
zum Vorschein gekommene Schriften
recensiret werden.

Leipzig, 1734.

Zu finden in Teubners Buchladen.

Vampyr (18. századi
említés/tárgyi világ 13. század)

Európai párhuzamok: *strzyga*, *vulkodlak* (contemporary illustrations)

Muu shubuun

- Terminológia: kizárólagos, terület-specificus (?)
- Morfológia: antropo-zoomorf (nincs eltérés)
- Szerep: egyértelműen az ölés (nemzetség-specifikus áldozatok ?), szexuális vámpírizmus (döntő többsége nő, férfi csak elvétve)
- Szöveghagyomány: hiedelemmondák, aitiológiai mítoszok, ráolvasás

Főbb narratív motívumok 1.

- Eredet1. : „megcsinált” lény: halott, nem teljes életet élő nő; az apa szerepe – tűzszerzám dobása a sírba. Cf. vámpír
- Eredet 2.: szerelmi bánat. Cf. vámpír
- Tevékenység: csábítás és ölés: éjszaka (többnyire), magányos férfi (CSAK burját), az áldozat máját eszi, fejét támadja.
- Mágikus birkózás: el kell venni a bal hónalja alatt őrzött tűzszerzámot (NB! nem a jobb hónalj alattit, mert az az áldozatnak kiszemelt férfi saját élete).

Főbb narratív motívumok 2.

- Megkegyelmezés: a sebesült rossz madár nyomati követve gödörre bukkan az megtámadott férfi, ahol a rossz madár férfi párja él, ártalmatlan és kegyelemért könyörög. Cf. alsóvilághoz tartozók
- Védekezés a rossz madár ellen: népmesei becsapás motívum (lyukas vödör, ékelt fa), a saját nemzetség helyett a tunguzok emlegetése. Cf. az erdő és a fa szerepe

További hasonló hiedelemmlények (mongolság)

- Rókadémon (kínai hatásra kialakuló női rontódémon)
- Ada (pre-buddhista eredet, a buddhizmus által is „kanonizált”, de megváltozott tartalommal)
- Újszerű vámpírképzetek megjelenése (mongóliai burjátok: rontó démon, *cus sorogch*, antropomorf jelleg, nincs nemi specifikum)

A rossz madár jelenség tovább élése a mai kultúrában: pozitív és negatív tulajdonságok, pop-kultúra

A *Rossz madár* című burját cirkuszi előadás és egy balettjelenet

Párhuzam (?): Vámpír (kínai és kelet-ázsiai képzetek)

- Terminológia: népenként eltérő, például: *gwisin* (koreai), *jiangshi* (kínai)
- Morfológia: inkább antropomorf jelleg, női vagy férfi princípium (de nem kizárólagosan)
- Szerep: ijesztegetés, károkozás, ölés
- Források: hiedelemmondák, legendák, mítoszok, egyéb narratívák
- Népszerűség a pop-kultúrában

Kínai
jiangshi,
koreai
gwishin

Gwisin bibliográfia

Ghosts, Spies, and Grandmothers: Modernities Against Modernity. Ed. Park Chankyong. Seoul, Seoul Museum of Art 2014. Internetes elérés: <https://lucian.uchicago.edu/blogs/ea-media-project/files/2018/02/b20589ca5164ce79-BOOK2-E-V6.pdf> (2021.12.06)

Tokarev , Sz. A.: *Mitológiai Enciklopédia*. II. Budapest, Gondolat Kiadó 1988. p. 467.

Szakdolgozat

Szekeres Alexandra: *A gwisin alakja a koreai kultúrában*. (BA-szakdolgozat). Budapest, ELTE Koreai Tanszék 2016.

Gwisin-morfológia

Terminológia: □ □ , 鬼 □

Tipológia: a **vízelem** fontosága, **nő**/férfi, ambivalens/démonikus

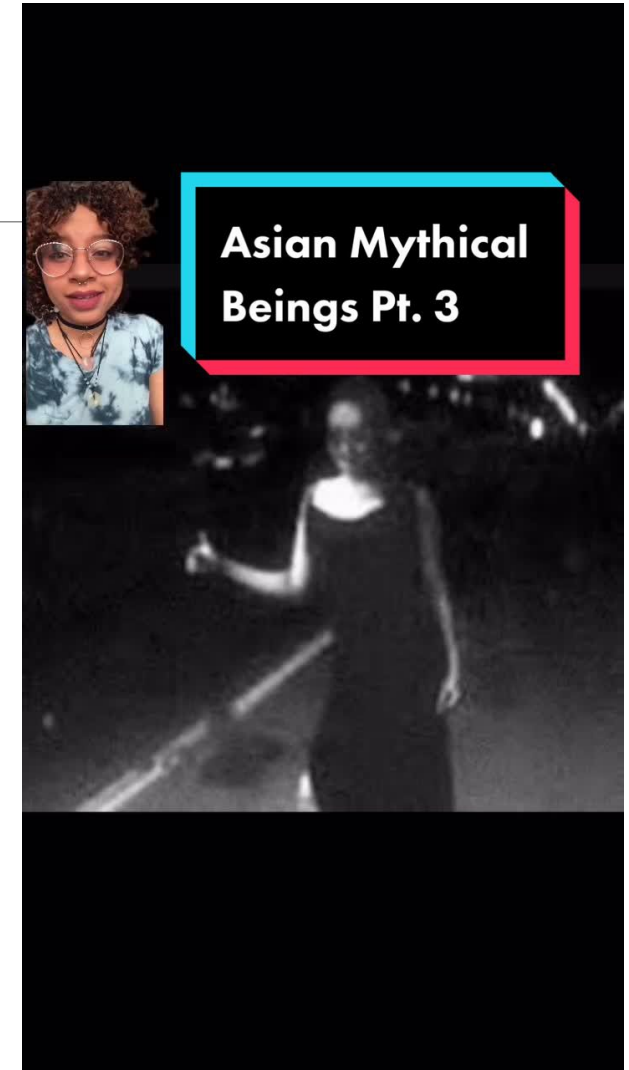
Keletkezés: metamorfózis (**lélek**hit), **erőszakos** halál, vízbe fulladás, e. g. *mul gwisin*

Tér: emberi világ és a szellemek világának határán

Külső tulajdonságok (nő): lebegő (láb nélküli), *sobokot* visel, kiengedett haj, beesett arc, arctalanság, e. g. *cheonyeo gwisin*

Szerep: bosszúálló (**befejezetlen élet**, küldetés)

Dalgyal gwisin és jayuro gwisin

Néhány összegző megjegyzés: *muu shubuun*

- Jellegzetesen burját jelenség (etnikum-specifikus)
- Tipológiája: talán vámpírszerű lény
- Idegen eredete nem kizárható
- Szerepe női szerep, bosszúálló (mi az oka?)
- A túzelem és a faelem fontossága a narratívákban
- Legyőzhető: birkózás, becsapás
- Rituális szövegekben és buddhizált szövegekben nem jellemző
- Mai népszerűsége (pop-kultúra, művészet), burját identitás-elem

Köszönöm a figyelmet!

